

Landschap als nalatenschap

Het Utrechtse Bureau Vollmer & Partners heeft een onderzoek gedaan naar 'Natuurbegraafplaatsen in het Nederlandse landschap' – een ontwerp onderzoek naar de kansen en mogelijkheden die natuurbegraafplaatsen en het Nederlandse landschap elkaar te bieden hebben.

In de ontwerpverkenning van Vollmer & Partners, onder de titel 'Landschap als Nalatenschap', schetst het bureau de vele mogelijkheden voor het aanleggen van natuurbegraafplaatsen en geeft het twaalf voorbeelden voor de acht karaktertypen van het Hollandse landschap. Wettelijk gezien zijn er geen barrières voor de aanleg van natuurbegraafplaatsen; sociaal-psychologisch gezien maakt 'onbekend' soms echter nog 'onbemind'. Het feit dat de weinige natuurbegraafplaatsen die er nu zijn voor de meeste mensen nogal afgelegen liggen, maakt een keuze voor natuurbegraven nog niet voor de hand liggend. Verwacht wordt dat de 'babyboomers', de generatie van net na de oorlog, de komst

van meer natuurbegraafplaatsen zullen stimuleren. Zij vormen een 'grijze golf' die in 2050 zijn top bereikt met 216.000 begravingen per jaar. Er wordt de komende jaren een tekort aan begraafcapaciteit verwacht; het ruimingsbeleid en de verhouding tussen cremen of begraven zullen uitmaken hoe groot dit tekort zal zijn. Zou het nodig zijn nieuwe begraafplaatsen aan te leggen, dan zou het een goed plan kunnen zijn, meent Vollmer & Partners, om onder andere natuurgebieden met begraafplaatsen te combineren. Als de grijze golf voorbij is kan zo'n plek weer makkelijk inzetbaar gemaakt worden voor andere doeleinden. Dat is niet onbelangrijk in een dichtbevolkt land.

Trends

Irene Edzes is architect bij het bureau Vollmer & Partners: "De grijze golf is eindig. Het laat zich aanzien dat de generatie van babyboomers de laatste reis en rustplaats persoonlijker en individueler vorm zal willen geven dan generaties daarvoor. In de huidige tijd vol lifestyle principes is de opkomst van trends in de

uitvaart niet verwonderlijk. De gedachte achter het natuurbegraven strekt echter verder dan de ecologische trend van natuurlijk begraven en de bijbehorende industrie van wilgentenen, urnen en biologische cake."

Ze rekent voor: "Nederland heeft 3.000 begraafplaatsen, waarvan 1.800 gemeentelijke. Zij hebben 80% van de graven onder hun hoede. Drie procent is privaat. Hieronder vallen de meeste huidige natuurbegraafplaatsen. In ons onderzoek laten we zien hoe het anders kan en wanneer het zinvol is voor gemeenten om te kiezen voor een andere vorm van begraven. De natuurbegraafplaats kan een plek zijn waar verschillende taken van provincie (natuurbeheer) en gemeente (begraven) samenkomen. Voordeel van een natuurbegraafplaats zijn de verminderde onderhoudskosten; ook voor nabestaanden is een graf goedkoper, aangezien de kosten van een monument veelal wegvallen. Nadeel kan zijn dat er niet uitgestrooid mag worden, omdat er dan teveel fosfor en kalk in de bodem terecht komt. Wel kunnen er asbussen begraven worden." Tijdens het onderzoek is het bureau in gesprek geraakt met verschillende landschaporganisaties waaronder Staatsbosbeheer. "Maar ook met een privépersoon is overleg gaande over het aanleggen van een begraafplaats. Het is heel bijzonder een jaar lang te werken aan een studie, maar ons doel is natuurbegraafplaatsen ook te mogen uitvoeren, dat vinden we pas echt interessant."

Multicultureel

Hier enkele bevindingen uit 'Landschap als Nalatenschap'. De opkomst van na-

tuurbegraafplaatsen is een internationaal fenomeen. En hoewel er nog weinig te vinden zijn, voorzien natuurbegraafplaatsen ook in Nederland in een groeiende maatschappelijke behoefte. Ze bieden een onderhoudsvriendelijk alternatief voor het graf op de traditionele begraafplaats en bieden meer vrijheid in ceremonie. Ook multiculturele wensen rond begraven in Nederland sluiten veelal goed aan bij de uitgangspunten van het begraven in de natuur. Het principe van het langdurige grafrecht en de vrijheid in graforiëntatie komen tegemoet aan de vraag van verschillende bevolkingsgroepen die op dit moment veelal kiezen voor een begrafenis in hun land van herkomst.

In het huidige economische klimaat wordt gezocht naar economische dragers die de instandhouding van waardevol landschap kunnen garanderen. Planologisch gezien lijken er geen wezenlijke knelpunten te zijn die de natuurbegraafplaats in de weg staan. De natuurwaarde kan worden veiliggesteld, als er rekening wordt gehouden met de specifieke natuurwaarden van een gebied. De combinatie nieuwe natuur met natuurbegraafplaats biedt met name perspectief. Tevens liggen er kansen bij het cultuurhistorisch erfgoed. Onbegrip en het negatieve aura dat voor sommige mensen rond (natuur)begraven hangt, klinkt door in het proces van inspraak bij de vaststellingsprocedure van een bestemmingsplan. Omwonenden hebben liever geen begraafplaats om de hoek: ze vrezen voor waardevermindering van hun huis. Een zorgvuldige routing, gedegen voorlichting en een lonkend perspectief zijn dus van belang.

Misleidend

Nederland kent weinig woeste, vrije natuur. Ons land is wel rijk aan waardevol cultuurlandschap, al dan niet met hoge natuurwaarde. De Nederlandse natuurbegraafplaats zal geënt moeten zijn op deze specifieke eigenschappen van het Nederlandse landschap. Door het principe van de natuurbegraafplaats in een breder perspectief te plaatsen ontstaan tal van toepassingsmogelijkheden. De term natuurbegraafplaats is in die zin misleidend. Beter zou zijn om te spreken van een 'landschappelijke begraafplaats'. Een natuurlijk landschap kan als gastheer dienst doen voor het begraven, maar ook een waardevol cultuurlandschap of een

monumentale plek, zoals een fort van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het maatschappelijk, bestuurlijk en financiële draagvlak van een natuurbegraafplaats kan worden vergroot door zorgvuldig de karakteristieke eigenschappen en beheeraspecten van dat landschap in kaart te brengen en in te spelen op noodzakelijke maatregelen (zoals het vergroten van wateroppervlak, het afdekken van een vuilnisberg, het onderhouden van waardevolle groenelementen, et cetera). De landschappelijke condities en de overblijfselen van eerder menselijk ingrijpen bieden de nodige mogelijkheden – ook in landschapstypen die in eerste instantie minder geschikt lijken voor de aanleg van een natuurbegraafplaats (denk aan rivierduinen, strandwallen, kreekruggen, verlaten spoortracés, vuilstortplaatsen). De natuurbegraafplaats kan bijdragen aan educatie en een betere ontsluiting van omliggende gebieden door aanleg van paden, aansluiting op doorgaande (recreatieve) routes en dubbel gebruik van parkeervoorzieningen. Indien aanwezig kunnen nabijgelegen bestaande gebouwen worden ingezet als locaties voor uitvaartdiensten en afscheidsceremonies. Hiermee kan de komst van een natuurbegraafplaats ook bijdragen aan de instandhouding van gebouwd erfgoed.

Geld

Globaal kan worden gezegd dat een natuurbegraafplaats niet alleen haar eigen aanleg en beheer kan financieren, maar ook substantieel kan bijdragen aan de kosten van aanleg, herstel en/of beheer van het landschap. In veel gevallen kan een gebied worden gedragen dat vele malen

groter is dan het begraafgedeelte alleen. Op de huidige natuurbegraafplaatsen varieert de prijs per graf (verleend grafrecht) tussen de € 2.500,- en € 3.500,-. Deze begraafplaatsen liggen alle relatief afgelegen. Voor meer stedelijke gebieden en wervende locaties kan een hoger bedrag worden gevraagd. In de krimpgebieden is deze gesteld op € 3.000,-, in andere buitengebieden op € 4.000,-, in een stedelijke omgeving op € 5.000,- en in een exclusieve setting op € 6.000,-. Ter vergelijking: een graf voor dertig jaar zonder grafsteen (al gauw € 2.500,-) inclusief onderhoud kost in Amsterdam € 4.500,- en in Zwolle rond de € 5.000,-. ■

Natuurbegraafplaats Westerwolde in Hoog-Soeren

Ook een waardevol cultuurlandschap of een monumentale plek, zoals een fort van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, kan als gastheer dienst doen voor het begraven